

Cari amici,

da Péter Farbaky, da Ildikó Fehér, da Mária Prokopp, ho ricevuto l'invito a partecipare a questa giornata che vuole ricordare mio marito: un invito affettuoso, al di là di ogni formalità. E altri amici suoi e miei mi hanno sollecitata a tornare a Budapest in quest'occasione.

A tutti sono davvero grata. Ma, e mi dispiace moltissimo, non posso. La mia vita è finita con la sua.

Cerco di riassumere in queste righe la testimonianza che mi era stato chiesto di portarvi.

Miklós mi raccontava che una volta ancora in Ungheria, per scherzo aveva acconsentito a farsi leggere la mano da una zingara. Nella linea che in Italia chiamiamo "la linea della vita", la zingara aveva evidenziato una netta interruzione a un terzo della lunghezza. Abbiamo sempre interpretato questa interruzione come il segno che un terzo della sua vita si era svolto in Ungheria, e gli altri due terzi in Italia.

In effetti, in Ungheria è nato e cresciuto. In Italia ha scelto di vivere.

Miklós ha lasciato l'Ungheria il 1° Maggio 1968, in condizioni penose e difficili di cui non amava parlare. In Italia, ha trovato l'amicizia e l'aiuto di Mina Gregori a Firenze, di Carlo Volpe a Bologna.

All'Università di Bologna ha trovato anche me. Nel 1973 siamo venuti a vivere a Firenze, in una casa sulle colline intorno alla città. Lì è nato nostro figlio. Lì Miklós ha realizzato il suo sogno, di vita e di studio: perché a Firenze, oltre ai dipinti che amava e che poteva vedere nei musei e nelle chiese della città e nelle pievi sparse nella campagna, ci sono due istituzioni uniche per studiare la storia dell'arte: Villa I Tatti, che Bernard Berenson ha lasciato alla Harvard University, e il Kunshistorisches Institut, che è stato la sua seconda casa.

Le commemorazioni con cui lo hanno ricordato le due Università dove ha insegnato, L'Università Cattolica di Milano e l'Università di Firenze, hanno sottolineato la sua dimensione di studioso, l'entità e la qualità delle sue pubblicazioni, il suo rigore e il suo impegno quotidiano, spesso definito 'quasi monastico'.

Io posso aggiungere che la sua passione per lo studio, la consapevolezza cristiana del suo dovere, è stata una scelta di vita in cui si sentiva pienamente realizzato, era una scelta che non aveva niente di ascetico, e che non ha mai sacrificato la nostra vita insieme.

Da lui ho imparato (e lo dico soprattutto ai giovani qui presenti) la gioia di studiare in biblioteca (anche nei giorni festivi), perché i libri sono "amici fedeli, che ti danno le risposte che cerchi" (la frase è di Miklós)

Da lui ho imparato che rimane ugualmente tempo anche per altre cose importanti: ascoltare la buona musica; cenare con gli amici; cucinare (Miklós sapeva preparare non solo il goulash, ma lángos, Székely goulash, túrós csusza, rácponty...).

Da lui ho imparato la dimensione internazionale degli studi al di sopra di ogni ghetto nazionalistico, culturale, universitario; e l'apertura totale a chiunque fosse uno studioso serio o uno studente davvero impegnato, senza tener conto se fosse allievo suo o di altri.

Uno dei ricordi più luminosi e felici che conservo, è la nostra visita a Budapest in occasione della sua nomina all'Accademia: le ore nel Museo di Belle Arti, e nei depositi con Vilmos Tátrai; gli incontri con i suoi amici di gioventù; un concerto con una bellissima esecuzione di Brahms; la cena da Gundel...

Ma poi siamo rientrati a Firenze.

La sua strada, iniziata in Ungheria, lo ha portato in Italia dove ha studiato e insegnato, dove ha voluto vivere e morire. Il suo terzo ungherese si è innestato benissimo nei suoi due terzi italiani.

Credo che debba essere ricordato così.

Serena Padovani Boskovits

Kedves Barátaim!

Farbaky Péter, Fehér Ildikó és Prokopp Mária hívtak meg, hogy részt vegyek azon a konferencián, ahol férjemről kívánnak megemlékezni. Kedves, baráti meghívás, minden formalitástól mentes. Más barátaink is sürgettek, hogy menjek el Budapestre ebből az alkalomból. Mindnyájatoknak hálás vagyok, de nagyon-nagyon sajnálom: nem tudok elmenni. Az életem az övével együtt véget ért.

Megpróbálom összefoglalni a tanúságtételt, amit kértetek.

Miklós mesélte, hogy egyszer, még Magyarországon, viccből beleegyezett, hogy egy cigány asszony jósoljon a tenyeréből. Az Olaszországban „élevonal”-nak nevezett vonal egyharmadánál a cigány asszony éles szakadást állapított meg. Mi mindig úgy értelmeztük ezt a törést, mint annak a jelét, hogy életének egyharmada Magyarországon telt, fennmaradó kétharmada pedig Olaszországban. Valóban, Magyarországon született és nevelkedett, s Olaszországot választotta élete színhelyéül.

Miklós 1968. május 1-jén hagyta el Magyarországot gyötrelmes körülmények között, amelyekről nem szívesen beszélt. Olaszországban barátokra és segítőkre talált, Firenzében Mina Gregorira, Bolognában Carlo Volpéra.

És a Bolognai Egyetemen engem is megtalált. 1973-ban Firenzébe költöztünk, a város körüli dombokra, itt született a fiunk. Miklós itt valósította meg élete és tanulmányai álmát, mert szeretett festményein túl, amelyeket a város múzeumaiban, templomaiban és falusi plébániatemplomokban láthatott, itt található két különleges művészettörténeti intézmény, a Villa I Tatti, amelyet Bernard Berenson hagyott a Harvard Egyetemre és a Kunsthistorisches Institut, amely második otthona lett.

Az emlékére rendezett megemlékezéseken a két intézményben, ahol tanított, a Milánói Katolikus Egyetemen és a Firenzei Egyetemen hangsúlyozták tudósi nagyságát, publikációs számát és minőségét, mindennapi szigorát és odaadását, amelyet gyakran szerzetesinek minősítettek.

Annyit tennék hozzá, hogy a tudomány szenvedélyes szeretete, keresztény kötelességtudata életelhatározása volt, amelyben minden tekintetben kiteljesedettnek érezte magát, s ebben semmi aszkézis nem volt, s érte soha nem áldozta föl magánéletünket.

Tőle tanultam meg – s ezt elsősorban a jelen lévő fiataloknak mondom – a könyvtári kutatás öröme (ünnepnapokon is) mert a könyvek „hűséges barátok, akik megadják a választ, amelyeket keresel”, ahogy mondani szokta. Tőle tanultam meg, hogy úgymint marad idő a többi fontos dologra, a jó zenehallgatásra, baráti vacsorákra, főzésre (nemcsak gulyást tudott készíteni, hanem lángost, székelygulyást, túrós csuszát, rácpontyot is...).

Tőle tanultam meg a nacionalista, kulturális és egyetemi elfogultságon felülemelkedő nemzetközi szemléletet, a teljes nyitottságot minden komoly tudós és valóban odaadó diák felé, tekintet nélkül arra, hogy az ő tanítványa volt-e, vagy másé.

Egyik legkedvesebb és legboldogabb emlékem budapesti látogatásunk akadémiai beiktatása alkalmából, a Szépművészeti Múzeumban töltött órák, Tátrai Vilmossal a raktárakban, a találkozások fiatalkori barátaival, egy hangverseny gyönyörű Brahms-muzsikával, végül vacsora a Gundelben.

De aztán visszatértünk Firenzébe. Magyarországon megkezdett pályája Itáliába hozta őt, ahol kutatott és tanított, ahol élni és meghalni akart. Életének magyar egyharmada nagyszerűen illeszkedett olasz kétharmadához.

Azt hiszem, így kell rá emlékeznünk.

Serena Padovani Boskovits
(Sulyok Miklós fordítása)